

розвідки М. Драгоманова, який, по суті, заклав основи історичної парості українського сходознавства.

Стосовно особливостей художнього вираження орієнтального нарративу у творчості А. Кримського приваблює спроба авторки актуалізувати наукову полеміку з деякими положеннями відомої праці С. Павличко “Націоналізм. Сексуалізм. Орієнталізм. Складний світ Агатангела Кримського” (2000). Водночас варто було врахувати і здобутки дослідження сходознавчих студій та художніх творів А.Кримського, здійсненого Л.Грицик (“Орієнталістика А.Кримського в українському літературному процесі початку ХХ ст.”, 1994 р.). Орієнтальну поезію “Пальмового гілля” Т. Мейзерська спробувала означити як певну “містичну

пригоду” автора, один зі шляхів його художнього самопізнання, що дозволив розв’язати одвічний екзистенційний конфлікт між любов’ю і творчістю.

Безумовно, запропонована авторкою класифікація не вичерпує всього українського літературно-сходознавчого досвіду ХІХ ст., тут можуть бути певні уточнення. Однак цілому ця перша спроба систематизації малодосліджуваного сегмента української художньої культури видається вартою уваги.

Наталія Шумило

Отримано 1.02.2010 р.

м.Київ

УРОКИ МИНУЛОГО: СУТНІСТЬ РЕТРОСПЕКЦІЇ

**Гром’як Роман. Культура. Політика. Інтелігенція:
Публіцистика літературознавця. – Тернопіль: Джура, 2009. – 400 с.**

В українському сучасному літературознавстві ім’я Романа Гром’яка одне з найавторитетніших. У його особі маємо носія різних творчих змагань, які вчений успішно реалізовує впродовж майже п’ятдесяти останніх років. Це переконливо засвідчує щойно виданий збірник, який містить літературно-критичні нариси та публіцистичні статті, опубліковані автором у 1980–1990-х рр. Ідеться про особливу епоху, в умовах якої народжувалася та утверджувалася державна незалежність України. Варто одразу наголосити: на сторінках збірника читач віднайде передусім те, що оцінюється фактами, сказати б словами М. Коцюбинського, “з книжки життя” Р. Гром’яка. Ось, приміром, один із них: “Про призначення Гром’яка Романа Теодоровича представником президента України у Тернопільській області” від 23 березня 1992 року. І таких свідчень творення Української держави, що припало на злам ХХ ст., в особистій хроніці автора аналізованого

видання чимало. Усе це, поза всяким сумнівом, потребує системного вивчення, осмислення як окремих подій новітньої історії, так і їхнього узагальнення. У цьому контексті і привертає увагу нова праця Р. Гром’яка, якого “занесло аж у хащі влади”, якому довелося уявлювати себе “як Іншого”, коли не міг залишатися “гвинтиком” у чийось руках. Автор при цьому не раз ризикував і собою, і своїми дітьми; розчаровувався і втішався буттям в Україні, яка за його діяльної участі ставала незалежною, самостійною. Численні зізнання аналогічного характеру позначені відвертими особистісними оціночними рефлексіями, що адресуються як друзям-однодумцям, так і недругам. Вони сприяють розкриттю змісту пропонованого масиву літературно-критичних нарисів, що складають два своєрідних розділи – “Що доведено життям...” (6–89) та “Повернення (гартування пам’яттю)” (90–248). Структурно наявний ще й третій розділ,

поданий під загальником “Журнально-газетні статті” (250–397).

З позицій сьогодення можна стверджувати: суспільний режим, що передував 1991 рокові, дав інтелігентам пам’ятні уроки. Р. Гром’як докладно переконує: “Були то уроки наружи над людською гідністю, уроки безпардонного і витончено-підступного тиску на свободи і права усіх верств суспільства... Мені випало щастя бути у перших лавах національно-демократичного руху... Життя і крах комуністичної системи ставили щодень все нові й нові питання перед кожним, хто йшов у цих лавах чи наближався до них”. Це свідчення з лаконічного переднього слова “До читачів”, яким відкривається книжка.

Р. Гром’як намагається всюди бути неупередженим. Він не обходить “гострих кутів”, коли висвітлює складні явища суспільно-політичного, культурно-мистецького та, зокрема, літературного характеру. Це посилює значущість рецензованої збірки, що містить тринадцять розлогих нарисів. З-поміж них слід виокремити такі концептуально по-філософськи закроєні матеріали, як “Література і критика у взаєминах з добою”, “Про єдність моральних та естетичних критеріїв в оцінці явищ життя та літератури”, “Правда – найвища моральність. Суперечності життя – конфлікти літератури – позиція критики”, “Задивлені в будущину”, “Зачаровані” й осліплені”, “З погляду учасників і сучасників”, “Крізь призму дитинства й історії” та “Що записано в книгу життя”. В основу нарисів лягли зіставлення різних поглядів як на сутність тенденцій і закономірностей доби, так і на загальні питання жанру, поетики тексту, художнього часу і простору.

Чотири текстові складники творять своєрідний цикл і мають цілісне літературно-критичне та культурологічне тло, на якому подані самобутні літературні портрети, власне, спроби висвітлити творчі досягнення побратимів-сучасників – Ростислава Братуня, Дмитра Павличка, Романа Іваничука та Романа Федоріва. Тут дослідницька праця Р. Гром’яка як знавця літературного процесу та теоретика рецептивної естетики заслуговує на високу оцінку.

Впадає в око його докладний аналіз, зокрема, поетичного доробку Р. Братуня, автора збірки з велемовною назвою “Я – син України” (1958). На жаль, ім’я творця популярної свого часу пісні “Львівський вальс” (музика Є. Козака) нині несправедливо призабуте. Це не в останню чергу зумовила розбіжність думок і оціночних суджень (хоч як це парадоксально) серед поетових ровесників і наших сучасників стосовно його творчого й життєвого шляхів. Вона і спантеличує читача, хоча сприймати духовні устремління носіїв художнього письма 1950–1980-х рр., зосібна й Р. Братуня, слід неодмінно в контексті тогочасної епохи та її суспільних суперечностей.

Для Р. Гром’яка як критика немає роздвоєності; він обґрунтовує істинність своїх думок про надбання Р. Братуня, Д. Павличка, Р. Іваничука чи Р. Федоріва. Він об’єктивно подає життєво-конкретну картину художнього мислення того чи того носія українського слова. Тому так вагомо звучить кожне формулювання, крізь призму якого науковець аргументовано закроє тему образного світу, приміром, творця лірико-філософської поеми “Зачарований трамвай” (1965). Дослідник слушно робить акцент на зіставленнях: “Безперечно, художній світ Р. Братуня за своєю природою ораторсько-публіцистичний, талант поета має іншу тональність, ніж, скажімо, в Д. Павличка... Дві художні стихії – публіцистична орієнтація на суспільно вагомі проблеми, на соціальну перспективу і водночас земна асоціативність його образності – найбільш органічно взаємодіють у ліриці Р. Братуня” (196–197). Ось ілюстративне заглиблення, сказати б, реакція на змістову домінанту заповітно-вистражданого доказу, яким поет давав життєствердний заряд української ідеї, а водночас і конкретну підставу вірити в силу духовного поступу.

З-поміж журнально-газетних публікацій Р. Гром’яка привертають увагу передусім ті публіцистичні виступи, де містяться текстові “вкраплення” з літератури факту – спогади-згадки, есеї, щоденникові свідчення, промови на мітингах, доповіді на різного типу форумах (“Шевченко і нація”, “Інтелігенція і національне

Відродження України”) тощо. І все ж, без сумніву, найґрунтовнішими постають статті, які розкривають загальноукраїнський культурний контекст та репрезентують Р. Гром'яка як ученого. Тут доцільно назвати такі студії, як “Ольжичева концепція формування національної свідомості”, “Феномен Уласа Самчука в українській культурі”, “Культура як інтегральний фактор національної консолідації”, “Місце і роль творчої інтелігенції в політичному житті України”.

Одне слово, рецензоване видання

збагачує не тільки творчий доробок Романа Гром'яка, а й ширше – українську словесність на сучасному етапі її розвитку. Книжка заслуговує на увагу синтезом філософського та естетичного підходів до культури загалом і літературного процесу зокрема. За все це належить висловити авторові подячне слово на знак гідного пошанування його праці.

Іван Зимомря

Отримано 22.02.2010 р. м. Дрогобич

УКРАЇНЬСЬКА ПОЕЗІЯ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. У СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Камінчук Ольга. Художній дискурс української поезії кінця ХІХ – початку ХХ ст. – К.: Педагогічна преса, 2009. – 352 с.

Хоча в сучасному літературознавстві існує вже чимало розвідок, присвячених проблемам українського письменства кінця ХІХ – початку ХХ ст., літературна спадщина цієї мистецької доби продовжує привертати увагу науковців. У монографічному дослідженні О. Камінчук українська поезія кінця ХІХ – початку ХХ ст. уперше розглядається як цілісне естетичне явище, чим зумовлена актуальність і наукова цінність праці. Монографія стала вдалим синтезом розгляду світоглядних характеристик, структури значення й аналізу поетики, формальних особливостей поетичного тексту. Запропонована в монографії О. Камінчук структурно-семантична інтерпретація поетичних творів особливо актуальна для дослідження літератури раннього модернізму, зокрема поезії межі ХІХ – ХХ ст., якій властива чітка мистецька означеність, структурна виразність художньої форми, а також мислительна сконцентрованість на онтологічній проблематиці, філософічність художнього узагальнення.

У рецензованому дослідженні українська поезія кінця ХІХ – початку ХХ ст. бачиться як художня форма осмислення буття людини в усій

багатовимірності зв'язків із природою, суспільством, культурою та абсолютною духовністю. Як основні світоглядні тенденції поезії межі ХІХ – ХХ ст. авторка виокремлює антропоцентричну культурософію, спіритуалістичні інтенції, натурфілософський детермінізм і раціоналістичний синтез, наголошує також на важливій онтологічній ролі романтичної двосвітності. Основний акцент зроблено на інтерпретації художньо-світоглядних категорій, які формують онтологічну концепцію (творчість, природа, любов, свобода, краса, смерть, час та ін.). Світоглядні параметри поетичного мислення аналізуються через їхній мовно-дискурсивний вияв у художньому тексті. Значна увага приділена дослідженню поетики вірша – образотворчих особливостей, композиційної побудови, ритмомелодичних засобів. Особливо слід відзначити докладний мікроаналіз поетичного твору, в якому простежується взаємозв'язок світоглядної проблематики й художньої структури вірша.

Дослідження поєднує загальну характеристику напрямів розвитку поезії кінця ХІХ – початку ХХ ст. і аналіз творчої індивідуальності